

STEFAN BAUMS

Indiske skrifter¹

Seglskrift akṣaras og »arabertal«

Indusskriften

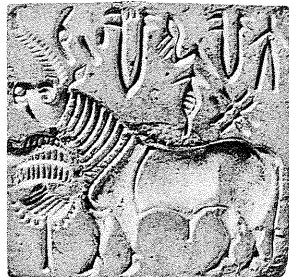
Det tidligste kendte skriftsystem i Indien er den endnu utydede skrift fra den såkaldte indus- eller harappa-kultur.² I perioden fra det 4. årtusinde til omkring 2600 f.v.t. benyttede induskulturens beboere pottemagermærker, men ingen egentlig skrift, og den fuldt udviklede indus-skrift opstod efter en forholdsvis kort overgangsperiode omkring 2500 f.v.t. Den forsvandt samtidig med induskulturens forfald omkring 1900 f.v.t., men vedblev dog at være i brug til omkring 1700 f.v.t. i kulturens sydlige forposter i Maharashtra.

Den grundlæggende impuls til at udvikle et skriftsystem kan være kommet fra indusfolkets handelspartnere i Mesopotamien (handelsforbindelser er dokumenteret ved fundet af 40 segl fra induskulturen i Mellemøsten), men i stedet for blot at overtage den mesopotamiske kileskrift opfandt indusfolket sin egen skrift. Visse af tegnene i denne skrift lader til at gå tilbage til de tidligere pottemagermærker.

I dag kendes omtrent 4.000 tekster skrevet med indusskriften; de fleste er seglindskrifter, mens andre findes på amuletter og keramik. Det er rimeligt at antage, at seglindskrifterne er af et indhold svarende til de mesopotamiske segls: ejernavne og titler, hvori ofte indgår gude-navne. Teksternes gennemsnitlige længde er blot fem tegn, men strækker sig fra enkelttegnindskrifter til en unormalt lang inskription på hele 28 tegn på en prismeformet amulet.

Det samlede antal tegn udgør omkring 400. Dette forholdsvis høje antal antyder sammen med de fleste tegns billedagtige karakter, at der er tale om et logografisk skriftsystem; at antallet af tegn ikke er endnu større, kan være en afspejling af det snævre tekstmateriale.

Siden den første beskrivelse af et indussegl i 1875 har der været gjort mange forsøg på at tyde skriften, hidtil uden overbevisende resultater. Tydningen vanskeliggøres af teksternes ringe længde, manglen på tosprogede inskriptioner og af at det ikke vides, hvilket sprog de er skrevet på. Endvidere rummer mange af de foreslåede tydninger metodiske svagheder. Det er f.eks. en tvivlsom metode at sætte lighedstegn mellem tegn fra indusskriften og fra andre gamle skriftsystemer, dels fordi

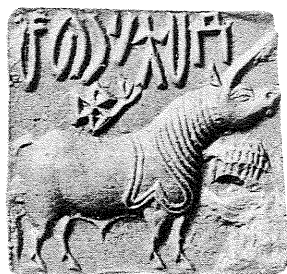
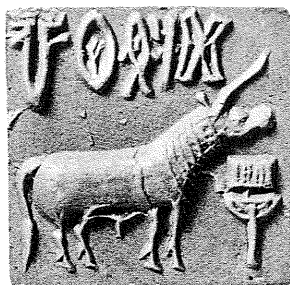
Figur 1. Indussegl.

der er vilkårlighed med i bedømmelsen af, hvad der ligner hinanden, dels fordi forskellige skriftsystemer ofte udtrykker forskellige ting med de samme simple geometriske figurer. Det virker mere sikkert at gå ud fra tegnenes distribution, og denne metode har gjort det muligt at fastslå, at en bestemt gruppe tegn formentlig repræsenterer suffikser eller fonetiske/semantiske bestemmelser. En anden klasse af tegn består af lodrette streger og gengiver formentlig sprogets talord. Disse taltegn optræder typisk foran en begrænset klasse af andre tegn, der formentlig angiver det, der tælles. Placeringen af talordene før det talte giver et fingerpeg om det gengivne sprogs typologiske stilling. (På baggrund af stregrækkefølgen og tegnenes placering på linjerne virker det overvejende sandsynligt, at indusskriften blev skrevet fra højre mod venstre.)

Det bedste bud på indusskriftens sprog er dravidisk. Dravidisk-talende lommer i Nordindien og Baluchistan tyder på en langt mere omfattende udbredelse af denne sprogfamilie i tidligere tider end i dag, og dette bekræftes af eksistensen af dravidiske låneord i R̥gveda, der blev forfattet i Indusregionen i det 2. årtusinde f.v.t. Visse af indusskriftens distributive mønstre minder endvidere om homofoniske mønstre i de dravidiske sprog. Det er dog også blevet foreslået, at indusskriften skulle gengive en gammel form af sanskrit, men denne teori er mindre sandsynlig, da der ikke findes vidnesbyrd om, at indoarisk-talende folkeslag allerede var nået til Indien, mens skriften var i brug.

Skriftens oprindelse i historisk tid

Der findes ingen sikkert daterbare dokumenter fra Sydasien i perioden mellem indusskriften og kejser Aśokas edikter fra det 3. århundrede f.v.t.³ Disse edikter, der lovpriser buddhistisk livsførelse, er indgraveret i klipper og stenstøtter spredt over hele Aśokas rige og findes i to forskellige indiske skrifter: kharoṣṭhī i det fjerneste nordvest (det nuværende Afghanistan og Pakistan) og brāhmī i resten af riget. I de nord-

vestlige egne findes der endvidere visse tosprogede edikter med græske og aramæiske udgaver af teksterne.

Både kharoṣṭhī og brāhmī fremstår i fuldt udviklet form i edikterne, og det er sandsynligt, at der var en forudgående periode med skrift på forgængelige materialer, der nu er gået tabt, men skriftens nøjagtige alder i det historiske Indien forbliver omstridt. Over hele Sydasien har man fundet potteskår med graffiti fra efter induskulturen, men skønt en del graffiti bærer overfladisk geometrisk lighed med indusskriftens tegn, er de sandsynligvis ikke andet end pottemagermærker. På palæografisk grundlag er det også blevet foreslået, at en del tidlige brāhmīinskriftioner går forud for Aśoka, men forslagene er ikke almindeligt accepteret. Nylige udgravninger i Anurādhapura, Sri Lankas gamle hovedstad, har afsløret potteskår med fragmentariske indskrifter i brāhmīskrift. Af stratigrafiske grunde menes de at stamme fra det 4. århundrede f.v.t., men også dette er omstridt.

Også de skriftlige kilder er tvetydige. I Jātaka- og Vinayaafsnittene af den pālisprogede buddhistiske kanon er der talrige henvisninger til skrift, men eftersom de fleste af disse henvisninger hører til kanonens senere lag, er det langt fra sikkert, at de refererer til situationen på Budhas tid (5.-4. århundrede f.v.t.). Pāṇinis sanskritgrammatik (4. århundrede f.v.t.) omtaler skrift (*lipi*) og bøger (*grantha*), men da Pāṇini stammede fra de yderste nordvestlige egne, er det muligt, at den skrift, han kendte, var aramæisk, som brugtes i det akæmenidiske rige, og *grantha* refererer ikke nødvendigvis til nedskrevne værker. Den græske general Nearchos, der befandt sig i det nordvestlige Indien omkring 325 f.v.t., berettede ifølge Strabon, at inderne skrev breve på bomuldsklæde, men også dette kan referere til aramæisk snarere end kharoṣṭhī. Megasthenes, der var i Indien en snes år senere, benægtede, at inderne kendte til skrift, men det er muligt, at han alene henviste til den manglende brug af skrift i retssager, der var hans egentlige emne.

Sammenfattende må det derfor siges, at der hverken findes afgørende belæg for brug af kharoṣṭhī eller brāhmī før Aśokas edikter: I det historiske Indien går skriften tilsyneladende ikke længere tilbage end

til det 4. eller 3. århundrede f.v.t. Dette er i overensstemmelse med den i traditionel indisk kultur vidt udbredte opfattelse, at skriften selv i bedste fald er en sekundær gengivelse af sproget og ikke kan måle sig med det talte ord. Særlig i brahmanske kredse blev mundtlig overlevering af helligtekster stærkt foretrukket for skriftlig, selv længe efter at skriften var taget i brug til andre formål og i andre dele af samfundet.

Kharoṣṭhi

Kharoṣṭhiskriften, der først blev brugt i Aśokas nordvestlige indskrifter i det 3. århundrede f.v.t., forblev gennem hele sin levetid en regional nordvestlig skrift.⁴ Den lader til at være opstået i selve det gamle Gandhāra (området omkring Peshawar i det nuværende Pakistan) og spredtes siden til de tilgrænsende områder i, hvad der til tider kaldes Storgandhāra (dele af det nuværende Afghanistan, Tadsjikistan og Usbekistan), og langs Silkevejen til Tarimbækkenets bystater. Skriften døde ud i sit hjemland i eller omkring det 3. århundrede e.v.t. og blev erstattet af brāhmiskrifter. I Tarimbækkenet holdt den sig i brug op til to århundreder længere.

Det er almindeligt anerkendt, at kharoṣṭhi er afledt af den aramæiske skrift. Geografisk opstod kharoṣṭhiskriften tæt på achæmenideriget og dets efterfølgerstater, hvor aramæisk blev brugt som administrativ skrift. Forbindelsen ses også af, at kharoṣṭhi ligesom aramæisk skrives fra højre mod venstre, og af at mange – om end ikke alle – bogstaver bærer nære ligheder i form og lydværdi.

Hvor aramæisk som andre semitiske sprog kun skriver konsonanter, tilføjede opfinderne af kharoṣṭhi en særdeles original metode til at angive vokaler – en metode, der også er karakteristisk for Aśokas brāhmī og alle de middelalderlige og moderne indiske skrifter afledt heraf:

Figur 2. Oversigt over kharoṣṭhi.

Vokaler	𑀅 a	𑀆 i	𑀇 u	𑀈 e	𑀉 o	𑀊 am
	𑀋 ka	𑀌 ki	𑀍 ku	𑀎 ke	𑀏 ko	𑀐 kaṃ
Konsonanter	𑀠 ka	𑀡 kha	𑀢 ga	𑀣 gha		
	𑀤 ca	𑀥 cha	𑀦 ja	𑀧 jha	𑀨 ṇa	
	𑀩 ṭa	𑀪 ṭha	𑀫 ḍa	𑀬 ḍha	𑀭 ṇa	
	𑀮 ta	𑀯 tha	𑀰 da	𑀱 dha	𑀲 na	
	𑀳 pa	𑀴 pha	𑀵 ba	𑀶 bha	𑀷 ma	
	𑀸 ya	𑀹 ra	𑀺 la	𑀻 va		
	𑀼 śa	𑀽 ṣa	𑀾 sa			
	𑀿 ha					

Figur 3.
Kharoṣṭhī.

Et konsonanttegn uden tilføjelser, såsom *ka*, angiver ikke blot konsonanten, i dette tilfælde *k*, men stavelsen *ka*; vokalen *a* siges at være indeholdt i konsonanttegnet. Følges konsonanten af en anden vokal end *a*, angives denne vokal ved hjælp af diakritiske tegn, der føjes til konsonanten, således *ki* og *ku*. Skriften skelner dog ikke mellem korte og lange vokaler, og *ki* angiver både [ki] og [ki:]. Nasalisering af vokalen angives med et diakritisk tegn kaldet *anusvāra*, der translitteres *ṃ*. Sammenlign *ka* med det nasaliserede modstykke *kaṃ*.

Hvis en konsonant følger umiddelbart efter en anden konsonant uden *a* eller en anden vokal imellem, angives det ved at kombinere de to konsonanter til en sammenskreven konsonant eller ligatur: For eksempel angives sekvensen *tsa* ved at kombinere de to tegn for *ta*, *ṭ*, og *sa*, *ṣ*, til ligaturen *ṭṣ*, således at det iboende *a* i *ṭ* slettes. Sekvensen *ṭṣ* ville på den anden side blive brugt til at skrive *tasa*. Delelementerne i de fleste sammenskrevne konsonanter er let genkendelige, men der findes dog også et antal stiliserede eller konventionelle ligaturer, hvis delelementer ikke længere er åbenlyse, som for eksempel *ṣṭa(ṃ)* og *ṣṭṣa*.

Hvor det er nødvendigt at skrive en vokal, der ikke følger en konsonant – dvs. i begyndelsen af et vers eller en linje eller umiddelbart efter en anden vokal – sættes det diakritiske vokaltegn på en nulkonsonant eller vokalbærer, *ṛ*. *ṛ* alene betyder *a*, *ṛ* er *i*, *ṛ* er *u* osv.

Den grafiske enhed af konsonanttegn eller -ligatur i kombination med et ikke-obligatorisk diakritisk vokaltegn og/eller *anusvāra* kaldes på sanskrit *akṣara*. Den udgør grundenheden for *kharoṣṭhī* og alle *brāhmī*-afledte skrifter i og uden for Indien. I mangel af et bedre navn er det derfor blevet foreslået at kalde disse skrifter for *akṣaraskrifter* (andre forslag er »alfasyllabiske skrifter«, fordi de deler træk med både alfabetiske og syllabiske skriftsystemer, eller »abugida«, det traditionelle navn på den etiopiske skrift, der er den eneste ikke-indiske skrift af denne type).

Kharoṣṭhī-skriftens bogstaver opstilles traditionelt i rækkefølgen *a*, *ra*, *pa*, *ca*, *na* osv., og det herved fremkomne resultat betegnes *arapacana*-alfabetet. Dets oprindelse er obskur, men også efter *kharoṣṭhī* selv er gået ud af brug, lever det videre i buddhistiske rituelle formler. Lige så obskur er oprindelsen af navnet »*kharoṣṭhī*« selv, men det kan imidlertid være beslægtet med det iranske ord *xšaθra*, »rige«, og have betydningen »rigets skrift«.

Kharoṣṭhī blev næsten udelukkende brugt til at skrive det middelindoariske sprog almindeligvis kaldt *gāndhārī*, om end der er enkelte eksempler på, at det også er brugt til sanskrit. Det benyttedes til buddhistiske indskrifter på sten og metal, til mønter slået af indisk-græske, skythiske, kushanitiske og andre herskere over de nordvestlige områder, i administrative dokumenter på træ og læder fra den sydlige Silkevej og

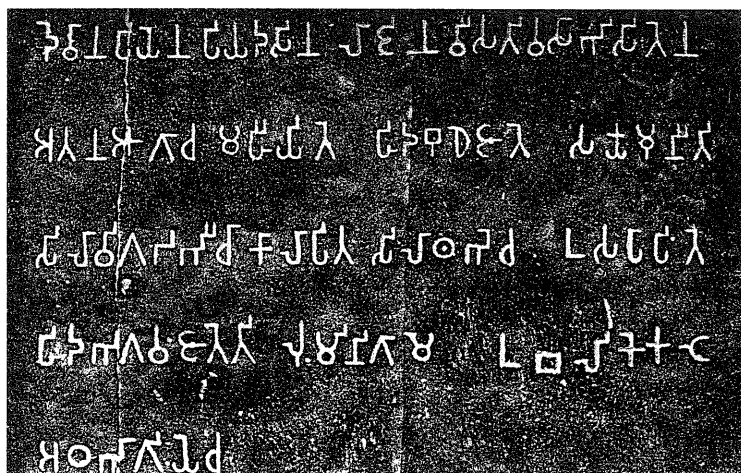
i buddhistiske håndskrifter på birkebark og palmeblade. Omfattende fund, især inden for den sidste kategori, har på det seneste mangedoblet det kendte kharoṣṭhīmateriale.

Oldbrāhmī

Det andet indiske skriftsystem benyttet i Aśokas indskrifter er (old-) brāhmī. Virkemåden af dette skriftsystem er det samme som i kharoṣṭhī (også brāhmī er en akṣaraskrift), men brāhmī skrives fra venstre mod højre, og bogstavformerne er anderledes. Brāhmīskriften har et tydeligt monumentalt forløb, baseret som den er på grundlæggende geometriske former så som rette vinkler og cirkler, i modsætning til kharoṣṭhī, der ligesom sit aramæiske forbillede i høj grad er en kursiv skrivestue-skrift.

En systemisk forskel på brāhmī og kharoṣṭhī er, at førstnævnte har forskellige diakritika for korte og lange vokaler og således er bedre egnet til at gengive datidens indiske sprog. En anden forskel er, at brāhmī benytter sig af særlige tegn, der ikke har sammenhæng med de tilsvarende diakritika, til at angive stavelsesinitiale vokaler i stedet for som kharoṣṭhī at benytte en vokalbærer plus diakritisk tegn. For eksempel gives *ka*, *kā*, *ki*, *kī* +, 𑀓, 𑀔, 𑀕, mens stavelsesinitialt *a*, *ā*, *i*, *ī* skrives 𑀁, 𑀂, 𑀃, 𑀄.

Ligesom kharoṣṭhī var brāhmī oprindeligt udviklet til at skrive middelindoariske dialekter, og det var først senere, at skriften blev brugt til at nedskrive deres sproghistoriske forløber oldindoarisk eller sanskrit. Sammensatte konsonanter, der er meget vigtigere for at kunne skrive sanskrit end middelindoarisk, findes i de tidligere inskriptioner kun i Aśokas edikter, og der bruges de ofte klodset (f.eks. 𑀧𑀭 for *ipa*).

Figur 4.
Oldbrāhmī.

Brāhmiskriftens oprindelse er mere kontroversiel end kharoṣṭhī, og der findes tre hovedteorier: 1. Skriften er opstået i Indien på basis af indusskriften, 2. den er et lån fra semitisk (føniskisk eller aramæisk), eller 3. den er opfundet med specifikt henblik på at nedskrive Aśokas edikter med kun ringe inspiration fra andre skrifter. Den første teori er på det nærmeste ubeviselig, så længe indusskriften forbliver utydet. Lighedspunkter mellem enkelte tegn i de to skrifter er blevet påpeget, men de er uden egentlig betydning, så længe det er uvist, om der er tilsvarende fonetiske eller semantiske overensstemmelser. Den gamle ide om, at brāhmī skulle være et lån fra føniskisk (anden teori) forudsatte en meget tidlig dato for lånet (ca. 9. århundrede f.v.t.), men en sådan antagelse har ingen arkæologisk underbygning. Det virker mere plausibelt, at der skulle være tale om et lån fra aramæisk, men overensstemmelserne mellem tegnene er mindre overbevisende, end hvad der gælder kharoṣṭhī og aramæisk, samtidig med at det virker usandsynligt, at to skriftsystemer, brāhmī og kharoṣṭhī, samtidig skulle være opstået af den samme kilde og alligevel være så forskellige. I lyset af tilsvarende historier om den oldpersiske kileskrift og det koreanske hangul, virker det ikke fuldstændig umuligt, at brāhmī skulle være opfundet efter kongelig ordre for at nedskrive edikter (tredje teori). Ideen om at opsætte kongelige erklæringer hugget i sten efter at have opfundet en skrift til formålet kan tænkes at være kommet fra det achæmenidiske Persien. En vis fortrolighed med græsk skrift kan have påvirket brāhmiskriftens monumentale forløb, og selvom systemet med at angive vokaler vha. diakritiske tegn lader til at være inspireret af kharoṣṭhī, er der tale om en forbedring i og med at også vokallængden angives.

Navnet »brāhmī« antages almindeligvis at referere til den gamle indiske tradition, at skrift er opfundet af guden Brahmā. Navnet er kendt fra en liste i buddhabioграфien *Lalitavistara* over skrifter, som Buddha lærte i sin ungdom. Brāhmī er det første navn på denne liste, og siges ifølge kinesisk overlevering at være skrevet fra venstre mod højre, mens kharoṣṭhī er nummer to og siges at være skrevet fra højre mod venstre. Identifikationen af disse to navne med de skrifter, Aśoka benyttede (eller rettere sagt videreudviklinger af dem), virker derfor ganske sikker. I modsætning hertil er de oprindelige navne på de fleste andre førmoderne indiske skrifter ukendte, og den moderne videnskab har måttet opfinde betegnelser for dem.

Den alfabetiske rækkefølge af brāhmī kaldes *varṇanālā* (»bogstavguirlanden«) og er i modsætning til det græske og latinske alfabet (og kharoṣṭhī) baseret på fonologiske principper. I den fulde udgave, der benyttes til sanskrit (se nedenfor), kommer først de enkelte vokaler i par af kort og lang vokal, så diftonger, *anusvāra* og *visarga* (h, der angiv-

ver stavelsesfinalt ustemt [h]). Derpå følger klusiler i rækkefølgen ustemt uaspireret og aspireret, stemt uaspireret og aspireret, nasal (efter artikulationssted begyndende bagfra); de fire halvvokaler *ya*, *ra*, *la*, *va*; sibilanterne *śa*, *ṣa*, *sa* og endelig *ha*, der angiver stemt [ɦ]; de i mange skrifter ugennemskuelige ligaturer *kṣa* og *jña* inkluderes ofte til sidst.

Senere udviklinger af brāhmī

Oldbrāhmīskriften i Aśokas og andre indskrifter (3.-1. århundrede f.v.t.) blev stamfader til alle senere indiske skrifter, middelalderlige som nutidige, og til de fleste sydøstasiatiske og visse centralasiatiske skrifter.⁵ Med få undtagelser vedblev akṣarasystemet at være det samme; kun konsonant- og vokaltegnenes udformning forandrede sig ligesom de diakritiske vokaltegn. I overensstemmelse med forskeren Danis klassifikation kan man skelne mellem følgende trin i denne udvikling: old-, middel- og senbrāhmī, overgangsskrifter og moderne skrifter.

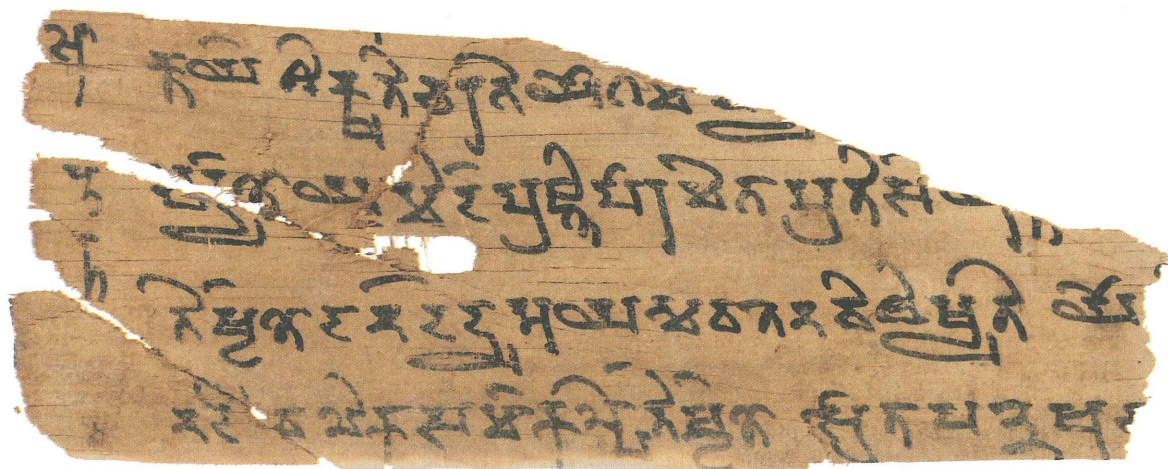
Forandringerne i tegnenes udformning opstod som følge af: 1. kursivering eller mindskeelse af antallet af strøg i de enkelte tegn (f.eks. blev aśokaskriftens **†** *ka* til **‡** og **⊥** *na* til **⌒**), 2. ændringer i strøgenes rækkefølge eller retning (aśokaskriftens **⊥** *na* blev til **⌒** og senere **⌒**) og 3. integrering i skriften af træk fremkaldt af skrivedeskaberne. Det er denne sidste type forandringer, der har påvirket skriftens hele forløb mest. Eksempelvis er de overliggende vandrette linjer i nagari og bengali opstået af de små blækklatrer, der afsættes af en rørpen, hvor den først rører papiret, og det samme gælder de sydlige skrifers forskellige overdele, såsom »fluebenet« i telugu og »paraplyen« i oriya.

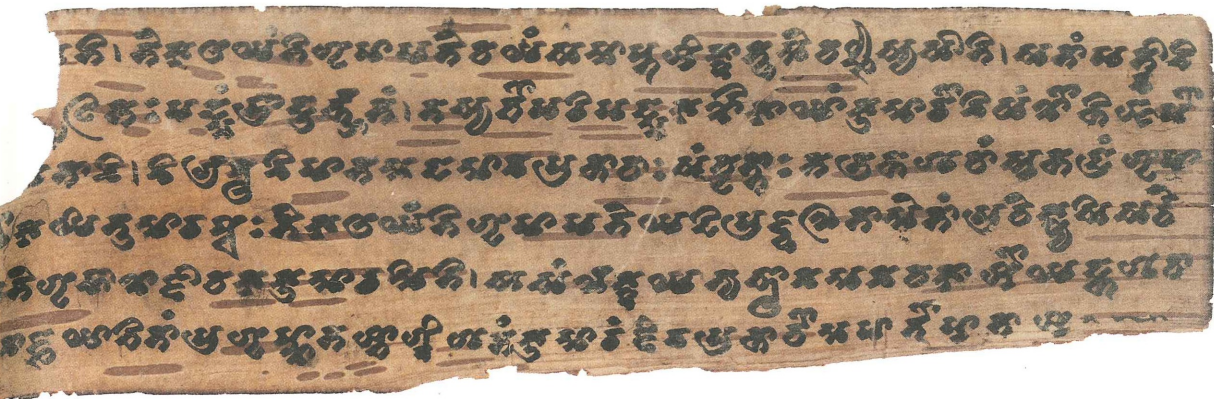
De første regionale variationer begyndte at opstå i oldbrāhmīperioden (3.-1. århundrede f.v.t.). Der er forandringer i enkelte bogstaver – **∅** *dha* spejlvendtes til **∅**, **^** *ga* kursiveredes til **^**, **∅** *ma* blev til det kantede **⌒** – men af større interesse er de systematiske forandringer, der fandt vej ind i oldtamilsk brāhmī, som blev brugt i dedikationer i klippehuleindskrifter fra det 1. og 2. århundrede f.v.t. Her benyttes det vokaldiakritikon, der almindeligvis betegner langt *ā*, for både kort og langt *a/ā*, og kort *a* er således ikke længere en iboende del af konsonanttegnene. Heraf følger, at konsonantophobninger kan repræsenteres blot ved at skrive en sekvens af de fulde konsonanttegn, og vanskeligheden ved sammensatte konsonanttegn kan således fuldstændig undgås. Disse sidste ville ellers have været nødvendige, da oldtamilsk i modsætning til middelindoarisk har både ophobninger af uens konsonanter og ordfinale konsonanter. Samtidige med oldtamilsk er de middelindoariske inskriptioner fra Bhaṭṭiprōḷu-stüpaen i Sydøstindien. De benytter to forskellige diakritika til at angive kort og langt *a/ā* (**†** er *ka*, **‡** er *kā*).

Dette lader til at være en videreudvikling af det oldtamilske system, men den store fordel ved det, undgåelsen af de sammensatte konsonanter, udnyttedes ikke, da sådanne ikke findes i middelindoearisk. Begge disse nyskabende systemer døde dog hurtigt ud og blev erstattet af det almindelige akṣarasystem.

I middelbrāhmīperioden (1.-3. århundrede e.v.t.) blev de lokale variationer tydeligere, og Dani skelner mellem lokalformerne fra Kauśāmbī, Mathurā, Vestdekkkan og Østdekkkan. Bogstavernes overdel udviklede sig i forskellige retninger (lineær, kvadratisk, trekantet osv.), der opstod flere kantede former (*E ja*) og kursiveringer (*sa*), og vokaldiakriterne antog mere svulmende former som i *di*. Sanskrit ses først brugt i inskriptioner og håndskrifter i denne periode, og der dannedes supplerende tegn til brug for dette sprogs særlige lyd (*kṛ*, *kau*, *kaḥ*, *ṇa*). Kuṣāṇabrāhmī, en nordvestlig variant, blev brugt i buddhistiske håndskrifter, som missionsvirksomhed bragte til Afghanistan og Centralasien, hvor de siden er fundet, til tider sammen med kharoṣṭhitekster. Det er i disse håndskrifter, man først finder brugen af et særligt vokalslettetegn (*virāma*), der angiver, at det iboende *a* slettes, når der ikke følger en konsonant til at danne ligatur med, som for eksempel i slutningen af et vers eller en linje eller før interpunktionstegn. Denne tidlige *virāma* bestod i at sætte konsonanttegnet under linjen, forbinde det til den foregående akṣara og sætte en vandret linje over det som i *tvāt*. I senere skrifter benyttes som *virāma* kun, hvad der svarer til den vandrette streg, og konsonanttegnet står i normal position (for eksempel devanagari त्वात् *tvāt*).

Figur 5.
Middelbrāhmī.

Figur 6.
Senbrāhmī.

I senbrāhmīperioden (4.-6. århundrede) ser man en så vidtgående differentiering, at man kan begynde at tale om forskellige skrifter snarere end varianter af en og den samme. Ældre forskning skelnede mellem vestlige og østlige guptaskrifter⁶ og sydindisk brāhmī, hvorimod Dani foreslår en opdeling i ni overordnede geografiske grupper. I de sydindiske skrifter begynder bogstaverne at antage de for senere tider typiske runde former. Dette formodes at være sket, fordi man sydpå frembragte håndskrifter ved at indridse bogstaverne i palmeblade med en metalgriffel og derpå gnide blæk i fordybningerne: Indridsning af rette linjer ville have tendens til at rive bladene itu. Visse bogstaver nærmer sig deres moderne form i samme periode, sammenlign f.eks. nordligt ꣳ *ga* med nagari ग.

I Centralasien begyndte karakteristiske lokale skrifter baseret på en nordvestlig guptaskrift at blive taget i brug til at skrive sanskrit i lokalproducerede håndskrifter (modsat tidligere importvarer fra Indien) og til at gengive de lokale sprog, såsom tokharisk, oldtyrkisk og saka. Det drejer sig om skrifterne nordturkestansk brāhmī langs den nordlige Silkevej og sydturkestansk brāhmī langs den sydlige Silkevej, hvor den til sidst erstattede kharoṣṭhi.⁷

I overgangsskrifternes tid (7.-10. århundrede) ses opståelsen af proto-śāradā baseret på en vestlig guptaskrift i de nordvestlige egne (Kashmir og Nordøstpakistan). Śāradā var vidt udbredt som middel til at nedskrive sanskrit og – i den førmoderne tid – kashmiri og udvikledes senere til en lang række moderne lokalskrifter. Disse omfatter takri med undergrupper (benyttet af handelsfolk til at nedskrive dialekter af vestpahari) og landa (der benyttedes til sindhi og dialekter af panjabi og var model for den senere udvikling af gurmukhi, se nedenfor). Takri og landa gengav i deres tidlige former ikke vokaler systematisk, muligvis under indflydelse af arabisk skrift. I dag skrives kashmiri og sindhi

med arabisk skrift, og den benyttes også til områdets lokalsprog og i et vist omfang til panjabi (se nedenfor).

I resten af Nordindien benyttedes en skrift ved navn siddhamāṭṛkā, der er stamfader til den moderne bengaliskrift og nagari. (Tidligere navne omfatter »kuṭiḷa« og Bühlers »spitzwinkliger Typus«, men navnet »siddhamāṭṛkā« er attesteret af den muslimske historiker al-Bīrūnī i det 11. århundrede og bør derfor foretrækkes.) Det er blevet foreslået, at siddhamāṭṛkā var tibetanernes forbillede for udviklingen af deres skrift, men andre fastholder, at den tibetanske skrift går tilbage til en prototype fra Centralasien.⁸

I det nordlige Sydindien begyndte en særegen proto-kannada-telugu-skrift at tage form. Længst mod syd var tre forskellige skrifter under opståen: granthaskriften til sanskrit og tamilskriften og vaṭṭeṛuttu til at skrive tamil.

Skønt detaljerne ikke fremgår klart, lader både grantha og tamilskriften til at være afledt af forløberen for proto-kannada-telugu, hvorimod vaṭṭeṛuttu, der tidligere blot blev anset for en kursiv udgave af tamilskriften, i virkeligheden måske er en efterkommer af oldtamilsk brāhmī. Granthaskriften – som brugt af pallavadynastiet – kom til at danne basis for de sydøstasiatiske skrifter (før skabelsen af særlige lokale skrifter i Sydøstasien havde forskellige indiske skrifter været brugt der i århundreder, jf. den tilsvarende udvikling i Centralasien). Den singalesiske skrift havde hidtil i det store og hele udviklet sig i isolation med kun lejlighedsvis påvirkning fra sine sydindiske naboer, men blev nu udsat for stærk indflydelse fra pallava-grantha.

De moderne skrifter

Den såkaldte nagari- eller devanagariskrift⁹ opstod gradvis af siddhamāṭṛkā.¹⁰ Hvornår den ene var blevet til den anden, er i høj grad et definitionsspørgsmål, men det er berettiget at bruge betegnelsen nagari om det trin, der var nået omkring det 11. århundrede. Nagari benyttes som den vigtigste skrift i Nordindien; hindi, nepali og marathi samt en del lokalsprog, såsom bhojpuri, skrives med den, og den er under spredning til ikke-indoariske stammesprog, såsom gondi i Maharashtra. Historisk set har en form for nagari, betegnet nandināgarī, været brugt i Sydindien til tempel- og stūpainskriptioner fra det 11.-16. århundrede, og fra det 12.-15. århundrede finder man en særegen nepalesisk skrift, der er udviklet af nagari under bengalsk indflydelse og er karakteriseret ved små hager på nedstregerne. Også sanskrit trykkes i dag normalt med nagari, hvorimod det tidligere blev skrevet med de lokale skrifter. Nagari er derfor det nærmeste, man kommer til en alindisk skrift, men

	Oldbrāhmī	Nagari	Gujarati	Gurmukhi	Bengali	Oriya	Kannada	Telegu	Malayalam	Tamil	Singalesisk
a	𑀅 𑀆	अ क	અ ક	ਅ ਕ	অ ক	ଌ କ	ಌ ಕ	అ క	അ ക	அ க	අ භ
ā	𑀇 𑀈	आ का	આ કા	ਆ ਕਾ	আ কা	ଐ କା	ಐ ಕಾ	ఐ కా	ഐ കാ	ஐ கா	ආ භා
i	𑀉 𑀊	इ कि	ઇ કિ	ਇ ਕਿ	ই কি	ଈ କି	ಈ ಕಿ	ఱ క	ഇ ക	இ கி	ඈ භි
ī	𑀋 𑀌	ई की	ઈ કી	ਈ ਕੀ	ঈ কী	ଐ କୀ	ಐ ಕೀ	ఱ క	ഐ കീ	ஐ கீ	ඈ භි
u	𑀍 𑀎	उ कु	ઉ કુ	ਉ ਕੁ	উ কু	ଊ କୁ	ಊ ಕು	ఱ క	ഊ ക	ஊ க	ඊ භු
ū	𑀏 𑀐	ऊ कू	ઊ કૂ	ਊ ਕੂ	ঊ কু	ଊ କୁ	ಊ ಕು	ఱ క	ഊ കൂ	ஊ கூ	ඊ භු
r		ऋ कृ	ઋ કૃ		ঋ কৃ	ଋ କୃ	ಠ ಕೃ	ఱ క	ഠ കൃ		ඊ භා
e	𑀑 𑀒	ए के	એ કે	ਏ ਕੇ	ঐ কৈ	ଐ କେ	ಐ ಕೆ	ఱ క	ഐ കെ	ஐ கெ	ඈ භෙ
ai		ऐ कै	ઐ કૈ	ਐ ਕੈ	ঐ কৈ	ଐ କେ	ಐ ಕೆ	ఱ క	ഐ കൈ	ஐ கை	ඈ භෙ
o	𑀓 𑀔	ओ को	ઓ કો	ਓ ਕੋ	ঔ কো	ଔ କୋ	ಔ ಕೊ	ఱ క	ഐ കൊ	ஐ கொ	ඊ භො
au		औ कौ	ઔ કૌ	ਔ ਕੌ	ঔ কৌ	ଔ କୋ	ಔ ಕೊ	ఱ క	ഐ കൌ	ஐ கௌ	ඊ භො
m	𑀕	मं कं	મં કં	ਮੰ ਕੰ	মং কং	ଠ କଠ	ಠ ಕಠ	ఱ క	ഠ ക		ඊ භං
h		हः कः	હઃ કઃ		হঃ কঃ	ଠ କଠ	ಠ ಕಠ	ఱ క	ഠ ക	ஹ கஃ	ඊ භං

Figur 7a. Oldbrāhmī og de deraf afledte moderne skrifter
(vokaltegn, intialt og i forbindelse med konsonanten *k*, *anusvāra*, *visarga*).

	Oldbrāhmī	Nagari	Gujarati	Gurmuki	Bengali	Oriya	Kannada	Telegu	Malayalam	Tamil	Singalesisk
ka	𑀓	क	ક	ਕ	ক	କ	ಕ	క	ക	க	ක
kha	𑀔	ख	ખ	ਖ	খ	ଖ	ಖ	ఖ	ഖ		ඛ
ga	𑀕	ग	ગ	ਗ	গ	ଗ	ಗ	గ	ഗ		ග
gha	𑀖	घ	ઘ	ਘ	ঘ	ଘ	ಘ	ఘ	ഘ		ඝ
na		ढ	ड	ਢ	ড	ଢ	ಢ	ఢ	ഢ	ந	ඩ
ca	𑀗	च	ચ	ਚ	চ	ଚ	ಚ	చ	ച	ச	ච
cha	𑀘	छ	છ	ਛ	ছ	ଛ	ಚ್ಚ	చ్చ	ച്ഛ		ඡ
ja	𑀙	ज	જ	ਜ	জ	ଜ	ಜ	జ	ജ	ஐ	ජ
jha	𑀚	झ	ઝ	ਝ	ঝ	ଝ	ಝ	ఝ	ഝ		ඣ
ña	𑀛	ञ	ઞ	ਞ	ঞ	ଞ	ಞ	ఞ	ഞ	ஞ	ඤ
ta	𑀜	ट	ટ	ਟ	ট	ଟ	ಟ	ట	ട	ட	ට
tha	𑀝	ठ	ઠ	ਠ	ঠ	ਠ	ಠ	ఠ	ഠ		ඨ
ḍa	𑀞	ड	ડ	ਡ	ড	ଡ	ፊ	ఢ	ഡ		ඩ
ḍha	𑀟	ढ	ड	ਢ	ড	ଢ	ፋ	ఢ	ഢ		ඪ
ṇa	𑀠	ण	ણ	ਅ	ণ	ଣ	ಣ	ని	ണ	ண	ඹ
ta	𑀡	त	ત	ਤ	ত	ତ	ತ	త	ത	த	ත
tha	𑀢	थ	થ	ਥ	থ	ਥ	ಥ	థ	ഥ		ථ
da	𑀣	द	દ	ਦ	দ	ଦ	ದ	ద	ദ		ඳ
dha	𑀤	ध	ધ	ਧ	ধ	ଧ	ಧ	ధ	ധ		ඳ
na	𑀥	न	ન	ਨ	ন	ନ	ನ	న	ന	ந	න

	Oldbrāhmī	Nagari	Gujarati	Gurmukhi	Bengali	Oriya	Kannada	Telegu	Malayalam	Tamil	Singalesisk
pa	𑀧	प	પ	ਪ	প	ପ	ಪ	ప	പ	ப	ප
pha	𑀧𑀸	फ	ફ	ਫ	ফ	ଫ	ಫ	ఫ	ഫ		ආ
ba	𑀧𑀶	ब	બ	ਬ	ব	ବ	ಬ	బ	ബ		භ
bha	𑀧𑀶𑀫	भ	ભ	ਭ	ভ	ଭ	ಭ	భ	ഭ		භ
ma	𑀧𑀺	म	મ	ਮ	ম	ମ	ಮ	మ	മ	ம	ම
ya	𑀧𑀻	य	ય	ਯ	য	ଯ	ಯ	య	യ	ய	ය
ra	𑀧𑀼	र	ર	ਰ	র	ର	ರ	ర	ര	ர	ර
la	𑀧𑀽	ल	લ	ਲ	ল	ଳ	ಲ	ల	ല	ல	ල
va	𑀧𑀾	व	વ	ਵ		ବ	ವ	వ	വ	வ	ව
śa	𑀧𑀿	श	શ		শ	ଶ	ಶ	శ	ശ		ශ
ṣa	𑀧𑀻𑀫	ष	ષ		ষ	ଷ	ಷ	ష	ഷ	ஷ	ඝ
sa	𑀧𑀺𑀫	स	સ	ਸ	স	ସ	ಸ	స	സ	ஸ	ස
ha	𑀧𑀻𑀫𑀸	ह	હ	ਹ	হ	ହ	ಹ	హ	ഹ	ஹ	හ
ḷa		ळ	ળ			ଳ	ಲ	ळ	ള	ள	ල
kṣa		क्ष	ક્ષ		ক্ষ	କ୍ଷ	ಕ್ಷ	క్ష	ക്ഷ	க்ச	ක්‍ෂ
jña		ज्ञ	જ્ઞ		জ্ঞ	ଜ୍ଞ	ಜ್ಞ	జ్ఞ	ജ്ഞ		ඥ

Figur 7b. Oldbrāhmī og de deraf afledte moderne skrifter
(konsonanttegn og ligaturerne *kṣa* og *jña*, der traditionelt behandles som enkeltbogstaver).

forsøg på at lade den erstatte de andre store skrifter er ikke blevet kronet med held: Folkene identificerer sig stærkt med deres egne sprog og de alfabeter, de skrives med.

Nagari bogstaverne er karakteriseret ved lange vandrette overliggende linjer og rette vinkler. Den historiske udvikling af vokaldiakritikere for *ā*, *i*, *ī*, *o* og *au* er nået til et endepunkt, i og med at de nu rører akṣaraens nedre linje, for *i*'s vedkommende til venstre for akṣaraen modsat læseretningen: Sammenlign का *kā* og कि *ki* med deres fjerne forfædre i aśokabrāhmī, 𑀓 og 𑀔. På et tidspunkt i hindis sproghistorie forsvandt kort *a* i final og under visse omstændigheder medial stilling, men denne forandring afspejles ikke i hindis skriftsystem, så f.eks. navnet på den indiske helt Rāma skrives राम, men udtales [ra:m] og सोमवार *somavāra* udtales [so:mva:r]. For at gengive perifere fonemer, der er indgået i hindi fra låneord, kan man sætte en lille prik (*nuqtā*) under konsonanter med lignende udtale: क *qa*, ख *kh*, ग *ga*, ज *za* og फ *fa* (fra क *ka*, ख *kha*, ग *ga*, ज *ja* og फ *pha*). *Nuqtā* anvendes også til at skrive lyd opstået som følge af interne udviklinger i hindi: ढ *r*, ल *l* og ढ *rh* (fra ड *ḍ* og ढ *ḍh*). Dette lader til at være en efterligning af de udvidelser, den arabiske skrift har undergået for at skrive andre sprog, såsom persisk. Nagari har også givet stødet til opståelsen af lokale handelsskrifter, som for eksempel modi, der bruges til marathi og gujarati.

De tidligste inskriptioner på gujarati går tilbage til det 15. århundrede og er skrevet med nagari. Det er først senere, at en kursiv udgave af nagari begynder at udvikle sig til en selvstændig gujaratiskrift: Det ældste håndskrift er fra 1592 og det ældste tryk fra 1797. Skriften blev først vidt udbredt i midten af det 19. århundrede. Gujarati viser klart sin kursive oprindelse ved, at den mangler den overliggende linje (sammenlign ગ *ga* og ત *ta* med de tilsvarende nagari bogstaver ग og त). Det er bemærkelsesværdigt, at gujarati har udviklet en mere analytisk måde at skrive initiale vokaler: Tegnene for *ā* (અ), *e* (એ), *ai* (એઈ), *o* (ઓ) og *au* (ઔ) er alle via de diakritiske vokaltegn afledt af tegnet for initialt *a* (અ), hvorimod det samme kun gælder nagari *ā* (आ), *o* (ओ) og *au* (औ) (alle af अ *a*). Dette minder om kharoṣṭhī's vokalbærere, men ligheden er naturligvis typologisk og ikke historisk. Gurmukhiskriften benyttes til at skrive panjabi, især af sikher i og fra det indiske Panjab. I sin nuværende form er skriften udviklet af den anden sikhguru Angad (1504-1552) på basis af landa og dermed i sidste ende śaradā. Den tager sit navn (»af guruens mund«) efter ophavsmanden og efter sin brug i Adi Granth, sikhernes hellige bog, der indeholder guruernes ord. Gurmukhi udmærker sig ved at skrive initiale vokaler ved at tilføje det diakritiske vokaltegn til en af tre forskellige vokalbærere: ਅ ved ਅ *a*, ਆ *ā*, ਐ *ai* og ਔ *au* (lave vokaler og diftonger), ਏ ved ਏ *i*, ਈ *ī* og ਏ *e*

(fortunevokaler) og ૐ ved ੂ u, ੃ ū og ੌ o (bagtungevokaler). Hvor panjabi har mistet de oldindoariske stemte aspirerede konsonanter, har det udviklet et tredelt system med høje, mellemhøje og lave toner. Da udviklingen af tonerne påvirkedes af omgivende stemte aspirerede konsonanter, før de forsvandt, gengiver gurmukhiskriften tonerne ved hjælp af de gamle bogstaver for de stemte aspirerede konsonanter. En vokal, der følger efter et »stemt aspireret« bogstav (der i sig selv er stammeinitialt eller er stammemedialt mellem en kort og en lang vokal), har lav tone (ਘੜਾ *ghorā* [kòɽa]; ਪਘਾਰਨਾ *paghāranā* [pəgəɽnə]). En vokal fulgt af et stammefinalt »stemt aspireret« bogstav har høj tone (ਮਾਘ *māgha* [màg]). Endvidere angiver ikke-initialt ਚ *ha* høj tone i den foregående vokal (ਤੀਹ *tīha* [tí]), En anden nyskabelse i gurmukhi er brugen af et diakritisk tegn kaldet *addak*, der – muligvis som en efterligning af det arabiske *tasdīd* – angiver geminering af konsonanter (ਪੱਕੀ *pakkī*). Som i nagariskriften angives perifere fonemer i låneord ved hjælp af prikker under bogstaverne.

Den moderne bengaliskrift kan via protobengaliskriften fra det 10.-14. århundrede føre sin oprindelse tilbage til den nordindiske siddhamātrkā. Bengaliskriftens nære slægtskab med nagari ses tydeligt i bogstavernes facon, såsom ক *ka* (nagari क) eller ন *na* (nagari न), og i brugen af en overliggende vandret linje opstået af siddhamātrkās seriffer. Visse bogstaver er dog ganske forskellige, sammenlign ত *ta* med nagari त, og hvor nagaribogstaverne er kendetegnet ved rette vinkler og buer, er bengaliskriftens udseende domineret af spidse vinkler. Til at angive efterkonsonantisk *e*, *ai*, *o* og *au* benytter bengalsk såkaldte *prṣṭamātrāer* (»tilbagestrøg«): *e* og *ai* skrives til venstre for konsonanttegnet (কে, কৈ), *o* og *au* omkranser det (কো, কৌ). De andre brāhmīafledte moderne skrifter, der benytter *prṣṭamātrāer*, er oriya, malayalam, tamil og singalesisk. Hvorimod de fleste indiske skrifter omhyggeligt gengiver udtalen af det sprog, de bruges til, er den bengalske retskrivning meget konservativ, og mange af de lydforskydninger, der har fundet sted i sproget, afspejler den ikke: Forskellen mellem kort og langt *i/ī* og *u/ū* gøres kun på skrift (både কুল *kula* og কূল *kūla* udtales [kul]), de tre sibilanter শ *śa*, ষ *ṣa* og স *sa*, udtales ens (som regel [ʃ], men [s] før dentaler), og ণ *ṇa* og ন *na* udtales begge [n]. Modsat er der kun ét tegn (অ অ eller iboende i konsonanttegnet) for de to ikke fuldstændig forudsigelige udtaler [ɔ] og [o] og kun et (এ, ঐ eller ঔ) for udtalerne [æ] og [e]. Om end lignende forhold gør sig gældende i andre nyindoariske skriftsystemer, går bengalsk videre i en enkelt sammenhæng: Sammensatte konsonanter skrives stadig som sådanne, men udtales som geminater af førsteleddet, hvis de er mediale, og som det simple førsteled, hvis de er initiale (বিদ্বান *bidbāna* [biddan], শ্বাস *śbāsa*

[ʃaʃ]). Nasale lukkelyde og *y* som andetled i konsonantophobninger fører til henholdsvis nasalisering og palatalisering af de følgende vokaler (স্মারক *smāraḥ* [ʃärok], ব্যাকরণ *byākaraṇa* [bækəron]).

Oriya, der er en anden efterkommer af protobengalskriften, er endvidere blevet stærkt påvirket af de omgivende sydindiske skrifter. Dette fremgår særlig tydeligt af bogstavernes runde former, der (jf. ovenfor) er karakteristiske for sydindiske skrifter, og af den »paraply«, der dækker de fleste bogstaver og svarer til den overliggende vandrette streg i nagari og bengali (sammenlign କ *ka*, nagari क, bengali ক og ল *la*, nagari ल, bengali ল).

Blandt de sydindiske skrifter udgøres en undergruppe af kannada- og teluguskrifterne og en anden af de grantha-afledte malayalam- og tamilskrifter. Kannada og telugu's ældste forløber er den skrift, der findes i Kadamba- og Cālukyainskriptionerne fra det 5.-7. århundrede. Fra det 10. århundrede kan man tale om en distinkt oldkannadaskrift, og omkring år 1500 var den begyndt at dele sig i kannada og telugu – forskellene på de to skrifter standardiseredes med deres brug i trykt materiale fra det 19. århundrede og frem. Den væsentligste forskel på de to skrifter er i deres moderne former udformningen af overdelen, der er en vandret linje med en hage til højre i kannada (f.eks. ಕ *ka*, ತ *ca*, ತ *ta*), men i telugu snarere ligner et flueben over de enkelte bogstaver (క *ka*, చ *ca*, త *ta*). I begge skrifter dannes en del af de aspirerede bogstaver ved at tilføje en hjælpestreg under det uaspirerede bogstav (f.eks. telugu ఛ *cha* af చ *ca*, kannada og telugu ధ/ధ *dha* af ద/ద *da*). Hjælpestregen tilføjes endda til de aspirerede lyde, der har deres eget bogstav (f.eks. kannada og telugu ఘ/ఘ *gha*, sammenlign గ/గ *ga*). I kannada alene er de diakritiske tegn for de lange vokaler *ī*, *ē* og *ō* afledt af tegnene for de tilsvarende korte vokaler: కి *ki* og కీ *kī*, కే *ke* og కే *kē*, को *ko* og కౌ *kō*. Det gælder ligeledes for kannada, at konsonantophobninger med initialt *r* skrives med kombinationsformen af *r* efter den anden konsonant: ರ್ತ *rta*.

At tamil og malayalam hører sammen i den anden undergruppe, ses ikke bare af ligheder i bogstavernes facon, men også ud fra betragtninger af systematisk art. For eksempel er det blandt de brāhmīafledte skrifter kun i disse to, at det diakritiske tegn for kort *i* placeres til højre for akṣaraen (sammenlign malayalam കി, tamilsk கி med kannada ಕಿ, telugu కి (alle *ki*)). Et andet forhold, der udmærker malayalam og tamil i forhold til kannada og telugu, er den grafiske adskillelse af vokaldiakritikerne for *ā*, *e*, *ē*, *ai*, *o*, *ō* og *au* fra akṣaraens hoveddel. I lighed med singalesisk (og bengali og oriya), men til forskel fra kannada og telugu, benytter malayalam og tamil *pr̥ṣṭamātrāer* til disse vokaler, hvilket viser indflydelsen fra deres forgænger grantha på den singalesiske skrift.

Malayalamskriften er yderligere karakteriseret ved, at en gruppe på fem konsonanter (ണ *ṇa*, ന *na*, ര *ra*, ല *la* og ള *ḷa*) danner specielle ligaturer med *virāma*-tegnet (◌̣), de såkaldte *cillakṣaramer*: ണ്, ൽ, ൾ, ൿ og ൿ (sammenlign med ക *k* eller ഗ *g*). Som følge af retskrivningsreformer i 1970'erne og 1980'erne blev der indført nye tegn for efterkonsonantisk *u*, *ū*, *ṛ* og *r*, og man kan nu skrive പു *pu*, പൂ *pū*, പ്ര *pr* og പ്രാ *pra*, hvor den gamle retskrivning ville have krævet mere indviklede lodrette kombinationer. Endnu mere radikal var erstatningen af alle sammensatte konsonanter med kombinationer med *virāma* eller *cillakṣaramer* (കത *kta* blev til ക്ത, നത *nta* til ന്ത osv.). Oprindeligt brugtes malayalamskriften kun til at skrive sanskrit, men i dag anvendes den i staten Kerala også til sprogene malayalam og tulu.

Den anden efterkommer af grantha, tamilskriften, kan føres tilbage til det 9. århundrede (ligesom dens påståede kursive variant *vaṭṭeṟuttu*), Den begyndte at antage sin moderne form i det 14. og 15. århundrede. Antallet af tegn i tamilskriften er meget mindre end i de andre brāhmiafledte skrifter. Der er ingen bogstaver for aspirerede klusiler, da sådanne ikke findes i tamil, eller for stemte klusiler, da disse kun optræder som allofoner i komplementær distribution med deres ustemte modstykker (ക *ka* anvendes således både til at gengive [k] og [g] og så fremdeles). Som i de andre dravidiske skrifter er der særlige tegn for kort og langt *e/ē* og *o/ō*.¹¹ Tamilskriften klarer sig fuldstændig uden sammensatte konsonanter, idet den i stedet benytter *virāma*, der her kaldes *pulli*. Den eneste undtagelse, ക്ഷ *kṣa*, anses som i mange andre indiske skrifter for et enkelt bogstav og er anbragt til sidst i alfabetet. Tegnene i tamilskriften kan inddeles i tre lag: Inderst dem, der er nødvendige for at skrive selve det tamilske sprog, dernæst fem tegn lånt fra grantha til at skrive sanskrit med (ജ *ja*, ഷ *ṣa*, ണ *ṇa*, ഹ *ha* og ക്ഷ *kṣa*) og endelig det gamle *visarga*-tegn (◌̣), der på tamilsk kaldes *āyṭam*. Dette sidste bruges i kombination med andre konsonanttegn til at gengive perifere låneordsfonemer (svarende til prikken under bogstavet, *nuqtā*, i nagari og andre skrifter): ഹ്പ *hp* anvendes for [f] (ஹ்பீசு *hpīcu* »fees«), ജ്ജ *hj* anvendes for [z] (ஐஜிராக்ஸ் *hjiroks* »Xerox«).

Skrift nåede første gang til Sri Lanka i det 2. eller 3. århundrede f.v.t., og som tidligere nævnt var skriftens senere udvikling præget af lange perioder af isolation afbrudt af lejlighedsvis stærk indflydelse fra de sydindiske skrifter på fastlandet, især pallava-grantha. Den singalesiske skrifts runde former viser, at den er et klart medlem af den sydindiske skriftgruppe. Omkring år 1400 havde skriften nået sin nuværende form. Den har særlige bogstaver for lyd, der er særegne for singalesisk: de åbne vokaler *ā* (ආ, -ඌ) og *ā̃* (ඈ, -ඹ) og de prænasaliserede klusiler *nga* (ඟ), *ṇḍa* (ඬ), *ṇḍa* (ඳ) og *mba* (ඹ). I nyere tid har der været en ret

Divehi, sproget på Maldiveerne, er nært beslægtet med singalesisk og blev første gang nedskrevet i det 13. århundrede i den såkaldte *evēla* (gamle) skrift, der var afledt af den samtidige singalesiske skrift. En videreudvikling heraf var de såkaldte *divehi akuru* (øbogstaver), en skrift, der i det tidlige 17. århundrede blev erstattet af den nuværende skrift kaldet thaana. Thaana skrives fra højre mod venstre og rummer 24 konsonanttegn. De første ni af disse er baseret på arabertallene, de næste ni på en serie gamle lokale tal. De sidste seks bogstaver optræder primært i låneord og er modifikationer af andre bogstaver eller lån fra den arabiske skrift. Der er ti vokaltegn, herunder kort *a* (◡), der ikke er en iboende del af konsonanttegnene i denne skrift. Er der ingen vokal, angives dette yderligere ved et *virāma*-tegn (◌◡), kaldet *sukun*. Tegnet *alifu* (◌◡◡) fungerer som vokalbærer for initiale og postvokaliske vokaler (det er således en parallel til kharoṣṭhi ◌◡). *Alifu*, *ṣ* eller *t* angiver i kombination med *sukun* (◌◡◡, ◌◡◡◡, ◌◡◡◡◡) et glottalt lukke i udlyd; står de foran en anden konsonant inde i et ord, angiver de gemining af denne; ◌◡◡◡◡◡◡ tilføjer også et [j] til den foregående vokal (◌◡◡◡◡◡◡◡◡ *baʔe* [batteʔ], ◌◡◡◡◡◡◡◡◡◡ *ras* [raʔ], ◌◡◡◡◡◡◡◡◡◡◡◡◡ *atpuḷu* [ajppuḷu]). Prænasaliserede klusiler svarende til dem i singalesisk skrives med ◌◡◡◡◡◡◡ *n* uden *sukun* før klusilen – til tider

Figur 8. Thaana (konsonanterne i den sidste linje benyttes kun som translitteration af de angivne arabiske konsonanter).

Vokaler												
Konsonanter												

udelades dette ڪ i skriften: ڪا(ن)ڏو. Diftonger skrives som vokal + *alifu* + vokal (f.eks. ڦا'ي [fai]). Arabiske låneord – der især benyttes af maldiviske muslimer – skrives med arabisk skrift eller ved hjælp af 12 supplerende bogstaver dannet ved tilføjelse af diakritiske mærker til thaanabogstaver.

Ikke-indiske skrifter i Indien

Ud over de ovennævnte skrifter har fremmede skrifter været brugt i Indien og er det fortsat. Dette gælder først og fremmest det arabiske alfabet blandt de indiske muslimer på grund af den høje status, islam tillægger arabisk sprog og skrift. Arabisk skrift anvendes især til urdu, kashmiri og sindhi, men benyttes også til mindre sprog som moplah (en malayalamdialekt), ligesom den tidligere er brugt til panjabi. Som beskrevet ovenfor havde den arabiske skrift afgørende betydning for udformningen af det maldiviske skriftsystem ved at levere både grafisk råmateriale og systematiske træk (*alifu*, angivelse af geminater ved hjælp af diakritiske tegn). Det er omvendt værd at lægge mærke til, at man i det muslimske land Bangladesh anvender bengaliskriften og ikke arabisk.

Hofsproget i de muslimske fyrstendømmer i Indien var persisk, og som følge deraf var det den persiske udgave af den arabiske skrift, der dannede basis for gengivelsen af indiske sprog. Den persiske skrift omfatter hele det arabiske alfabet, så alle arabiske låneord kan gengives uden ændringer, men har ved hjælp af diakritiske tegn endvidere udviklet fire nye bogstaver, der er nødvendige for at skrive persisk (پ *p* fra ب *b*, چ *c* fra ج *j*, ژ *ž* fra ز *z*, گ *g* fra ک *k*). De indiske sprog tilføjer yderligere diakritiske tegn til gengivelsen af deres lyde, især de retroflekse og aspirerede klusiler og for så vidt angår sindhi implosive klusiler.

I urdu omdanner et hævet ط *t* eller fire prikker dentaler til retroflekker (ٹ *t* fra ت *t*, ڌ *d* fra د *d*, ڙ *r* fra ر *r*). Aspirerede klusiler gengives med sammenskrivninger af den simple klusil og bogstavet ه (*kh*, گھ *gh*, چھ *ch*, جھ *jh*, ٺھ *th*, ڊھ *dh*, ڙھ *rh*, ڻھ *th*, ڏھ *dh*, پھ *ph*, بھ *bh*). Det samme system benyttes i kashmiri, der tilføjer tegn for de dentale affrikater ڄ *ts* og ٽش *tsh*. Sindhi er betydelig mindre systematisk i sine modifikationer og benytter forskellige tilføjelser eller udeladelser af diakritiske tegn til at danne nye bogstaver. Der er en tendens til, at aspirerede lyde skrives med fire diakritiske prikker (چھ *ch*, ٺھ *th*, ڊھ *dh*, پھ *ph*), men ٺھ *th*, ڊھ *dh* og ڊھ *dh* har to prikker, mens گھ *gh* og چھ *jh* skrives med sammenskrivne tegn som på urdu. Det almindelige arabiske ڪ *k* gengiver sindhis *kh*, hvorimod sindhis *k* skrives med varianten ڪ. Retroflekserne tilføjes én (ٺھ *t* af ت *t*, ڊھ *d* af د *d*) eller fire (ڙھ *r* af ر *r*) prikker. Implosiverne ڳ *g*, ڏ *d* og ڀ *b* er afledt af گھ *g*, ڊھ *d* og بھ *b*.

Som det generelt er tilfældet i semitiske skriftsystemer, gengiver den arabiske skrift som brugt i Indien normalt ikke korte vokaler, om end det kan ske i pædagogisk øjemed. Langt [i:], [e:], [o:] og [u:] gengives noget tvetydigt med bogstaverne for de tilsvarende halvvokaler (ي y og و w); *alef* (ا ʾ) i begyndelsen af ord angiver hvilken som helst vokal, men læses medialt som langt [a:] (f.eks. سوموار *swmw'r* [so:muva:r] - jf. ovenfor, آدمي *ʾdmy* [a:dmi:], بيوپار *bywp'r* [be:o:pa:r], اندرپرسته *ʾndrprsth* [indrprast^ha]).

Det latinske alfabet ser man i Indien især i form af folkelige transkriptioner af almindelig indisk skrift i reklamer, på skilte osv. Kun konkani er siden det 16. århundrede normalt blevet skrevet med latinske bogstaver; vokallængde angives her ikke, mens retrofleksler gengives med dobbeltkonsonanter. Andre forsøg på at erstatte indiske skrifter med det latinske er slået fejl, hvilket afspejler dels folks nære tilknytning til deres sprog og skrift, dels brāhmiskrifternes effektivitet i gengivelsen af de indiske sprog.

Indiske taltegn og interpunktion

I indusskriften lader det som beskrevet ovenfor til, at i det mindste lavere tal blev skrevet som lodrette streger foran det talte.

Tidligt kharoṣṭhī har tegn for 1, 10, 100 og 1000 (𑀓, 𑀔, 𑀕, 𑀖); 20 er en kursiveret udgave af to tegn for 10 anbragt oven på hinanden. Efter Aśokas tid opstod et særskilt tegn for 4 (𑀘), og endnu senere fulgte tegn for 2 og 3 (henholdsvis 𑀡 af 𑀢, 𑀣 af 𑀤). Kharoṣṭhīs talsystem er additivt og minder meget om det tidlige romerske system, hvor 40 skrives XXXX og ikke XL. Større tal står før de mindre i læseretningen (dvs. til højre for dem), og hele sekvensen lægges sammen. Således skrives 16 som 10 (+) 4 (+) 1 (+) 1 (𑀓𑀘𑀓), og 51 som 20 (+) 20 (+) 10 (+) 1 (𑀓𑀔𑀕𑀓). Produkter af 100 og 1000 skrives med foranstillet multiplikator. Da mindre tal ellers altid følger større, er det ikke muligt at tage fejl af f.eks. 102 (𑀓𑀕𑀓) og 200 (𑀕𑀓𑀓).¹² Kharoṣṭhīs systemet bygger på det aramæiske, med hvilket det har mange lighedspunkter med hensyn til tegnenes udformning og måden, de kombineres.

Det tidlige brāhmī system er additivt som kharoṣṭhīs, men har flere grundtegn, idet der er særskilte tegn for enerne fra 1 til 9 (𑀓, 𑀔, 𑀕, 𑀖, 𑀗, 𑀘, 𑀙, 𑀚, 𑀛), tierne fra 10 til 90 (𑀜, 𑀝, 𑀞, 𑀟, 𑀠, 𑀡, 𑀢, 𑀣, 𑀤) og for 100 og 1000 (𑀥, 𑀦). Ligesom i kharoṣṭhī står store tal forud for små i læseretningen (her til venstre for dem): 16 er 10 (+) 6 (𑀘𑀙) og 51 er 50 (+) 1 (𑀛𑀓). Produkter af 100 og 1000 skrives multiplikatorisk, men mindre effektivt end i kharoṣṭhī: Multiplikatorerne følger 100 og 1000 ligesom tierne og enerne, så det er nødvendigt at forbinde de første for

Middelbrāhmī	𑀓	𑀔	𑀕	𑀖	𑀗	𑀘	𑀙	𑀚	𑀛
Nagari	०	१	२	३	४	५	६	७	८
Arabisk	.	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨
Europæisk	0	1	2	3	4	5	6	7	8

Figur 9.
Taltegnene 0 til 9
fra middelbrāhmī
til deres euro-
pæiske form.

at undgå tvetydighed (𑀧𑀭 er 1004, mens 𑀧𑀭𑀭 er 4000); 200, 2000 og 300, 3000 skrives ved at tilføje henholdsvis en og to vandrette streger til 100, 1000 (𑀧𑀭𑀭, 𑀧𑀭𑀭𑀭 og 𑀧𑀭𑀭𑀭𑀭, 𑀧𑀭𑀭𑀭𑀭). Oprindelsen af brāhmītaltegnene er omstridt, ligesom oprindelsen af skriften i det hele taget. De to vigtigste teorier foreslår: 1. Lån (især de ægyptiske hieratiske taltegn udviser en del ligheder med brāhmīs) eller 2. udvikling af taltegnene fra bestemte akṣaraer (tegnet for 4, 𑀭, ligner akṣaraen 𑀭 ṅka, 𑀭 5 ligner 𑀭 tr osv.). Ingen af teorierne er dog overbevisende. Lighederne mellem det hieratiske system og brāhmīs er ikke så store som dem mellem kharoṣṭhī og aramæisk, og der er ikke meget vidnesbyrd om tilpas tidlig kontakt mellem Indien og Ægypten. Mht. akṣarateorien er lighederne ikke altid slående, og der er ingen indlysende grund til, at f.eks. 4 (*catur* på sanskrit) skulle skrives ṅka.

Omkring det 7. århundrede e.v.t. blev det velkendte positionstalsystem taget i brug. Tallene for 1-9 er videreførelser fra det gamle brāhmīsystem, mens der blev tilføjet et nyt tegn for 0 i form af en prik eller cirkel. Dette system, der gør det let at skrive vilkårligt store tal, kan tænkes at være opstået blandt matematikere og astronomer, men blev hurtigt taget i brug i videre kredse. Tallene spredte sig siden til den arabiske verden, som førte dem til Europa, hvor man i uvidenhed om deres indiske oprindelse døbte dem arabertal. Nu til dags vender taltegnene i deres europæiske udformning tilbage til Indien, hvor de er begyndt at erstatte de forskellige skrifters egne former i moderne brug.

Allerede i Aśokas edikter anvendes ordmellemrum som interpunktion mellem syntaktiske enheder. I de senere indskrifter og manuskripter forsvinder denne brug dog igen, og i stedet anvendes forskellige geometriske former sporadisk som interpunktionstegn, f.eks. 𑀭 og 𑀭 i brāhmī (det første, i spejlvendt form, også i kharoṣṭhī) og 𑀭 og 𑀭 i kharoṣṭhī. I de senere skrifter er det især tegnene *daṇḍa* (»stok«, |) og dobbelt-*daṇḍa* (||), der bruges til at markere mindre og større tekstenheder. I den seneste tid er europæisk interpunktion også begyndt at blive anvendt i indiske tekster.

Oversat af Mikkel Lotz Felter

NOTER

1. Jeg vil gerne sige tak til Viggo Brun, Kenneth Zysk og Birgit Anette Olsen, København, og Andrew Glass, Seattle, for deres kommentarer under udarbejdelsen af artiklen.
2. Dette afsnit baseres især på Asko Parpolas forskning som fremstillet i A. Parpola (1994), *Deciphering the Indus Script* og hans bidrag til P.T. Daniels og W. Bright (red.) (1996), *The world's writing systems*.
3. For diskussionen om den indiske skrifts oprindelse og tidlige historie, se O. von Hinüber (1989), *Der Beginn der Schrift und frühe Schriftlichkeit in Indien*, og H. Falk (1993), *Schrift im alten Indien: ein Forschungsbericht mit Anmerkungen*.
4. Kharoṣṭhiskriftens definitive palæografi er under udarbejdelse af Andrew Glass, jf. A. Glass (2000), *A preliminary study of Kharosthi manuscript paleography*.
5. Dette afsnit og de foregående har nydt godt af Richard Salomons publikationer, især R. Salomon (1998), *Indian epigraphy: a guide to the study of inscriptions in Sanskrit, Prakrit, and the other Indo-Aryan languages*, og (2001), »Writing systems of the Indo-Aryan languages,« s. 66-102 i George Cardona og Dhanesh Jain (red). *The Indo-Aryan languages*.
6. Guptadynastiet regerede i Nordindien i det 4.-6. århundrede.
7. De centralasiatiske bråhmiskrifters palæografi behandles i L. Sander (1968), *Paläographisches zu den Sanskrithandschriften der Berliner Turfansammlung*.
8. Jf. A.H. Francke (1911-12), »The Tibetan Alphabet,« s. 266-272 i *Epigraphia Indica* XI.
9. »(Gude)byens [skrift]«. Betydningen er uklar, men under alle omstændigheder lader nagari til at være den ældste form, jf. Walter H. Maurer (1976), »On the name Devanāgarī,« s. 101-104 i *Journal of the American Oriental Society* 96.
10. Nogle af mine eksempler for de moderne skrifter er trukket fra de forskellige kapitler i Daniels og Bright (1996). For skrifternes historiske baggrund, jf. standardværkerne G. Bühler (1896), *Indische Palaeographie von circa 350 a. Chr. - circa 1300 p. Chr.*; A.C. Bumell (1878), *Elements of South-Indian palaeography from the fourth to the seventeenth century A.D.: being an introduction to the study of South-Indian inscriptions and MSS*; A.H. Dani (1986), *Indian palaeography*; og H. Jensen (1969), *Die Schrift in Vergangenheit und Gegenwart*.
11. For så vidt angår tamil, blev de indført af missionæren C.J. Beschi.
12. Hvor kharoṣṭhi benytter de to placeringer til at angive addition og multiplikation, bruger det sene romerske system dem til addition og subtraktion, sammenlign CX og XC.

LITTERATUR

- Bühler, G. (1896). *Indische Palaeographie von circa 350 a. Chr. – circa 1300 p. Chr.* Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner. (Grundriss der indo-arischen Philologie und Altertumskunde, bind 1, hæfte 11.
- Burnell, A.C. (1878). *Elements of South-Indian palæography from the fourth to the seventeenth eentury A.D.: being an introduction to the study of South-Indian inscriptions and MSS.* 2. udgave. London: Trubner & co.
- Dani, Ahmad Hasan. (1986). *Indian palaeography*, 2. udgave. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers.
- Daniels, Peter T. og William Bright (red.) (1996). *The world's writing systems*. New York: Oxford University Press.
- Falk, Harry (1993). *Schrift im alten Indien: ein Forschungsbericht mit Anmerkungen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag (ScriptOralia 56).
- Glass, Andrew (2000). *A preliminary study of Kharosthi manuscript paleography*. MA thesis, University of Washington, Department of Asian Languages and Literature.
- Jensen, Hans (1969). *Die Schrift in Vergangenheit und Gegenwart*, 3. udgave. Berlin: Deutscher Verlag der Wissenschaften.
- Parpola, Asko (1994). *Deciphering the Indus Script*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Salomon, Richard (1998). *Indian epigraphy: a guide to the study of inscriptions in Sanskrit, Prakrit, and the other Indo-Aryan languages*. New York: Oxford University Press (South Asia Research).
- Salomon, Richard (2001). »Writing systems of the Indo-Aryan languages,« s. 66-102 i George Cardona og Dhanesh Jain (red). *The Indo-Aryan languages*. Richmond, Surrey: Curzon Press (Curzon language family series).
- Sander, Lore (1968). *Paläographisches zu den Sanskrithandschriften der Berliner Turfansammlung*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag (Verzeichnis der orientalisehen Handschriften in Deutschland, Supplementband 8).
- von Hinüber, Oskar (1989). *Der Beginn der Schrift und frühe Schriftlichkeit in Indien*. Mainz: Akademie der Wissenschaften und der Literatur (Abhandlungen der geistes- und sozialwissenschaftlichen Klasse, årgang 1989, nr. 11).

REDIGERET AF STIG T. RASMUSSEN

FORLAGET VANDKUNSTEN

UDGIVET I SAMARBEJDE MED

DET KONGELIGE BIBLIOTEK OG

FORENING FOR BOGHAANDVÆRK

Stig T. Rasmussen (red.) *Verdens skrifter*,
1. udgave 1. oplag, er tilrettelagt af Carl-H.K. Zakrisson,
Polytype, og sat med skrifterne Agora, Ariel, Corsiva,
Courier, Inscphon, Jawhar, Kievit, Minion, New Peninim,
Raanaana, Thonburi, Times New Roman, Times Phonetic.
¶ Tina Dransfeldt Christensen stod for forlagsredaktionen.
¶ Trykt på Munken Lynx 120 gram af Narayana Press,
Gyllingnæs. ¶ Copyright © 2011 by the authors and Forlaget
Vandkunsten, Lindgreens Allé 20C, 2300 København S.
Telefon +45 3297 1474 ¶ info@forlagetvandkunsten.dk
www.forlagetvandkunsten.dk

ISBN 978-87-7695-111-5